

Etnično mešane zakonske zveze kot oblika medkulturnega soočenja: primer Slovenske Istre

POVZETEK: Članek predstavlja nekatere temeljne ugotovitve empirične študije, izvedene med etnično mešanimi zakoni na multikulturnem območju Slovenske Istre. V okviru raziskovalnega soočanja s fenomenom mešanih zakonskih zvez je bila posebna pozornost posvečena mikro ravni raziskovalnega interesa in subjektivnim avto/percepcijam življenja v mešanem zakonu, izkušnjam in interpretacijam prav teh izkušenj. Raziskava je bila izvedena med etnično heterogamno poročenimi, pri čemer je bil eden izmed zakoncev pripadnik slovenske narodnosti, drugi pa pripadnik avtohtone italijanske manjšine oz. pripadnik narodov nekdanje Jugoslavije. Osrednja cilja raziskave sta bila lokacija izida medkulturnega stika na interpersonalni ravni zakonskega življenja in identifikacija tistih elementov kulturnih sistemov, ki se kažejo kot najpomembnejši v procesu medkulturnega soočanja. Narodna pripadnost zakoncev, stopnja medetnične socialne bližine/distance in element ne/avtohtonosti so se v tem oziru izkazali kot ključne determinante vpliva.

KLJUČNE BESEDE: etnično mešani zakoni, medkulturni stik, kultura, etničnost, Slovenska Istra

1. Uvod

Raziskovalno zanimanje za etnično mešane zakone se v okviru sociološke znanosti pojavi v dvajsetih letih 20. stoletja. Pozornost prvih raziskovalcev tega specifičnega kulturnega fenomena je bila prvenstveno usmerjena na homo/heterogamne teorije¹ sklepanja zakonskih zvez in na spremljajoče procese heterogamnega zakonskega povezovanja (tj. procese asimilacije, dezintegracije skupinske solidarnosti in manjšanja intraskupinske kohezivnosti idr.). Sociologija se je za razliko od psihološke (ki se prvenstveno osredotoča na fizične in psihološke značilnosti zakoncev) in antropološke znanosti (študije zakonske zveze in z njimi povezane (ne)normativne regulacije v različnih kulturnih kontekstih) kot veda posvetila proučevanju socialnega in ekonomskega položaja partnerjev v konkretnih kulturnih, ekonomskih in političnih okoljih. Pri tem pa je bil podan poseben poudarek na demografskih spremenljivkah (kot so starost, narodna, rasna in verska pripadnost) in socialno-ekonomskih komponentah proučevanih partnerjev (družbeno-ekonomski položaj, izobrazba, poklic) (Štrukelj 1986).

Z vidika vsebine so se sociološko usmerjeni raziskovalci v splošnem soočali s tremi sklopi vprašanj, in sicer: z vzročnimi faktorji sklepanja etnično mešanih zakonov, z vzorci nastopa in selekcije in s posledicami (tako za vključena zakonca, njune potomce kot za širšo etnično skupino). Poleg vpliva normativnih določnic (zakona eksogamije in endogamije) pa so bile posebne raziskovalne zanimanja deležne tudi študije nenormativnih okoliščin, ki vplivajo na incidenco in frekventnost sklepanja heterogamnih zvez. Raziskovanje nenormativnih okoliščin je tako vključevalo proučevanje vpliva demografskih pogojev, med prostorskimi pogoji velja omeniti pomen teritorialne koncentriranosti etničnih skupin, raznolikost etnične strukture na ožjem teritoriju (tj. narodnostna heterogenost), rezidencialno bližino zakoncev pred sklenitvijo zakonske zveze in bivanjsko segregacijo etničnih skupin. Pri proučevanju vpliva socio-ekonomskih dejavnikov je bila posebna pozornost posvečena poroki kot sredstvu socialne mobilnosti; pogojem kulturno-etnoloških karakteristik pa se posvečajo teorija kulturnih faktorjev (Hollingshead 1950), teorija socialne bližine/distance (Drachler 1921) in teorija komplementarnih potreb (Winch 1958).

Zgodnejši pristop k proučevanju etnično mešanih zakonov sta v splošnem zaznamovala dva vidika raziskovalne osredotočenosti: videnje heterogamnih zakonov kot družbenega fenomena, ki slabi skupinsko identiteto in občutek pripadnosti, ki negativno vpliva na skupinsko solidarnost in kohezivnost, kar se posledično odraža v dezintegraciji družbenih skupin in/ali medkulturnem konfliktu (tj. negativni vidik) in videnje interzakonskih zvez² kot (relativno neproblematičnega) fenomena in znak končne asimilacije in akulturacije rasnih, etničnih in religioznih razlik in pojav "ameriškega talilnega lonca" (tj. pozitivni vidik).

Teorija asimilacije, ki jo je v dvajsetih letih 20. stoletja razvila Čikaška šola, predstavlja enega najvplivnejših in najzgodnejših socioloških modelov, ki se posvečajo obravnavi interzakonskih zvez. Zagovorniki tega modela izražajo prepričanje, da je asimilacija edina logična in zaželjena posledica imigracij in posledičnega povečanega števila etnično mešanih zakonskih zvez. Koncept asimilacije pa je dojet kot evolucionističen in linearen proces, ki se neizogibno zaključí v izginotju raznolikih kulturnih komponent manjšinskih skupin (Drachler 1921; Park 1950; Gordon 1964). Iztočnice asimilacijskega modela so bile kasneje podvržene kritični presoji, ki je svojo argumentacijsko moč črpala iz ideje kulturnega pluralizma. Klasični model asimilacije pa je R. J. Kenedy (1952) kasneje dopolnila z odmevno teorijo "trojnega talilnega lonca", v kateri je izpostavila, da mešani zakoni v ZDA sledijo trem osrednjim religijskim mejam in da se interzakonska povezovanja, ki prekoračijo narodnostne meje, povečini sklepajo znotraj in ne med tremi osrednjimi religioznimi skupinami (tj. protestanti, katoliki in židi).

Kot zgodovinska stalnica pa se pojavlja tudi komponenta patologizacije. Etnično mešani zakoni so bili tako dojeti kot slabi, odklonski, neprimerni, kot oblika "socialne bolezni". Posebej je bil v tem okviru izpostavljen element stresa, kateremu naj bi bili izpostavljeni otroci mešanih družin, otežkočena identifikacija otrok s kulturno/rasno mešanostjo roditeljev, elementi avto/agresije idr. Etnično mešani zakoni so bili izpostavljeni kot družbeni fenomen, ki slabi skupinsko kohezivnost, lojalnost in ki simbolično in realno ogroža preživetje in obstoj matične skupine.

Zgodovinsko gledano večina literature o mešanih zakonih (predvsem zgodnejšega raziskovalnega datuma) izvira iz ameriškega kulturnega prostora (Drachstler 1921; Merton 1941; Gordon 1964). Pri tem pa je bil podan poseben poudarek na specifične oblike raso, religijsko in etnično mešanih zakonskih zvez, in sicer na mešane zakone med belci in črnci, med židi in nežidi in na interzakonske zveze med različnimi narodnostnimi skupinami priseljencev – med Irci in Italijani, Danci in Nizozemci itd. Raziskovalno zanimanje je bilo v splošnem posvečeno predvsem tistim oblikam interzakonskih zvez, ki jih je ameriški kulturni prostor dojemal kot problematične z vidika družbene stabilnosti.

Na stari celini prevladujejo študije z območja Velike Britanije (Augustin 1989; Hutter 1990; Donnan 1990; Breger, Hill 1998 idr.); na območju nekdanje Jugoslavije pa pri raziskovanju etnično mešanih zakonov beležimo predvsem raziskave, posvečene vprašanju medskupinske bližine/distance, in lingvistične študije jezikovnih kompetenc etnično mešanih zakoncev in njihovih potomcev (Susič 1977; Milić et al. 1981; Petrović 1986; Štrukelj 1986; Kandido-Jakšič 1999). V splošnem na območju nekdanje Jugoslavije in še posebej v Sloveniji beležimo evidenten in pereč primanjkljaj (tako teoretičnih kot empiričnih) študij, ki bi se soočale z vprašanjem etnično mešanih zakonskih zvez. Naveden manko raziskovalnega interesa za to specifično raziskovalno področje lahko delno pripišemo prevladujoči ideologiji nekdanje skupne države, v skladu s katero je bil pomen narodne pripadnosti kot ene izmed temeljnih človekovih določnic zreduciran na najnižjo možno mero. Eriksen (1993) v tem primeru govori o t. i. “pod-komuniciranju” etničnosti. Promoviranje načel “bratstva in enotnosti” je bilo zastavljeno s ciljem potrditve medetnične enakosti, strpnosti in sožitja ter utrditve razrednega statusa nad pripisano determinanto etničnega, kar se je, dopolnjeno s povečanimi prostorskimi migracijami, odrazilo tudi v relativno visoki incidenci etnično mešanih zakonskih zvez in medetnični fuziji. Nezanimanje raziskovalne srenje za proučevanje etnično mešanih zakonov lahko tako razumemo kot stranski produkt politično in ideološko zasnovanih idealov medetnične enakosti in (družbene ter raziskovalne) neproblematičnosti etničnega vprašanja.

Raziskovanje etnično mešanih zakonov sodi tako v raziskovalno domeno sociologije družine kot na področje zanimanja (med)etničnih študij. Proučevanje etnično mešanih zakonskih zvez pa se kaže kot raziskovalno aktualno in relevantno zaradi več razlogov. Procesi globalizacije, pospešene prostorske mobilnosti in ekonomske migracije, višanje pomena pridobljenega statusa ter višanje splošne izobrazbene ravni in zaposlovanja žensk ter posledice trendov sekularizacije se odražajo v višji incidenci interzakonskih povezovanj. Proučevanje tega specifičnega fenomena tako omogoča poglobljeno razumevanje in uspešnejše soočanje s spremljajočimi pojavi, kot so vpliv mešanih zakonskih zvez na manjšanje kohezivnosti etničnih skupin, “nevarnost” skupinske dezintegracije in izginotja idr. Razumeti proces medkulturnega soočanja etnično mešanega para je relevantno tudi zaradi povsem praktičnih aplikacij na področju partnerskega in družinskega svetovanja in nenazadnje, kljub navideznemu upadu pomena etnične pripadnosti ter drugih pripisanih določnic, kot so rasa, spol idr., pa številni dogodki doma in po svetu pričajo, da so vprašanja, povezana z etničnostjo, etnično zavestjo in identiteto, še vedno pereča in aktualna.

Raziskovalno zanimiva področja pri proučevanju heterogamnih zakonov so številna (vpliv konkretnih družbeno-zgodovinskih dogodkov na incidenco mešanih zakonov in na kvaliteto življenja v mešanem zakonu, odziv primarne socialne mreže, avtopercepcija in identifikacija otrok mešanih zakonov ter druge), pričujoči prispevek pa se bo osredotočil predvsem na problematiko različnih kulturnih sistemov, katerih nosilca sta v mešan zakon vključena posameznika, ter na posamične kulturne elemente, ki se v procesu medkulturnega soočanja na medosebni ravni zakonskega življenja kažejo kot najpomembnejši. V nadaljevanju bodo predstavljeni nekateri rezultati empirične študije³, izvedene med etnično mešanimi zakonci na geografskem območju Slovenske Istre. Raziskava je bila izvedena v obdobju od junija do novembra 2000 z uporabo kombiniranega metodološkega pristopa, tj. anketiranja (kvantitativni pristop) in zbiranja avto/biografskih življenjskih zgodb (kvalitativni pristop) (Sedmak 2001b). V toku raziskovalnega procesa je bila posebna pozornost posvečena mikro ravni raziskovalnega zanimanja, intimnim medpartnerskim in intradružinskim odnosom ter subjektivnim dimenzijam življenja v heterogamnem zakonu (subjektivne avtopercepcije, izkušnje in interpretacije prav teh izkušenj).

Raziskava je temeljila na predpostavki, da etnično mešani zakoni predstavljajo specifično obliko medkulturnega stika na interpersonalni (mikro) ravni etnično mešanega para. Empirična študija je imela širok spekter raziskovalnih ciljev, v pričujočem članku pa bosta izpostavljena zgolj dva osrednja, in sicer: *identifikacija izida medkulturnega soočenja na interpersonalni ravni etnično mešanega para/družine* (s poudarkom na jeziku kot osrednjem in obenem najevidnejšem kulturnem elementu) in *identifikacija tistih elementov kulturnih sistemov, ki so se v toku družinskega/partnerskega življenja izpostavili kot signifikantni* (ti kulturni elementi se izpostavijo kot odpornejši proti asimilacijskim tendencam drugih, v zakonu soočenih kultur, poleg tega pa so vzrok za morebitne medpartnerske konflikte). V tem kontekstu se narodna pripadnost zakoncev, socialna bližina/distanca med etničnimi skupinami ter avtohtoni/imigrantski status izkažejo kot ključne determinante vpliva.

2. Interetnične zakonske zveze kot oblika medkulturnega soočenja

*“V na novo vzpostavljenem družinskem življenju se dve civilizaciji v miniaturni borita za prevlado”
(Drachslor 1921:77)*

Etnično mešane zakone kot posebno obliko (doživljenjskega) medkulturnega soočanja na interpersonalni ravni partnerskega in družinskega življenja lahko opredelimo kot srečanje in soočenje dveh različnih življenjskih svetov, dveh temeljnih realnosti vsakdanjega življenja (Berger in Luckmann, 1988). Bregerjeva in Hillova (1998) v tem kontekstu govorita o soočenju različnih kulturnih prtljag, s čemer želita izpostaviti prav raznolikost kulturnih elementov posameznih etnij. Interetnični zakoni tako predstavljajo svojevrstni “med/kulturni laboratorij” (Delcroix et al. 1989) ali “med/kulturni miks” (Augustin 1989).

Etnično mešani zakoni/pari se po definiciji soočajo s širšo paleto kulturnih praks kot kulturno homogeni. Medkulturna raznolikost pa je lahko bolj ali manj izražena, saj je razlika med kulturnimi elementi posamičnih kulturnih skupin lahko v resnici zgolj minimalna. Zavedanje medkulturne različenosti je lahko prisotno že v obdobju maritalne selekcije, lahko pa se pojavi v toku skupnega življenja etnično mešanega para, ko različenost kulturnih elementov postane razvidnejša in kot taka vir potencialnih nesoglasij ali konfliktov.

Etnično mešani zakoni se v svoji osnovi ne razlikujejo bistveno od etnično homogenih, saj se prvenstveno soočajo z istimi temeljnimi vprašanji/problemi partnerskega in družinskega življenja (tj. medosebna in medpartnerska akomodacija/adaptacija, vprašanja ekonomske eksistence, izbire bivališča, socializacija potomcev idr.). Vprašanja, povezana s kulturno raznolikostjo, so tako zgolj sekundarnega pomena. Stopnja dejanske problematičnosti kulturne raznolikosti pa je odvisna od stopnje vpletenosti in ne/naklonjenosti širšega sorodniškega sistema, primarne etnične skupine in od konkretnih zgodovinskih, političnih ter socialnih okoliščin.

Medkulturno življenje etnično mešanega para spremljajo procesi bolj ali manj zavestne/zavedne selekcije in uporabe določenih kulturnih praks in elementov. V praksi vsakodnevne partnerskega/družinskega življenja interetničnega para lahko prevladajo prvenstveno elementi ene kulture (K1), elementi druge kulture (K2) ali pa smo soočeni s stanjem kulturnega pluralizma, ko smo priča soobstoju elementov obeh soočenih kultur (K1 + K2).

Različna področja partnerskega/družinskega življenja se kažejo kot bolj ali manj problematična v smislu potencialnega konflikta; študije, posvečene proučevanju konkretnega, vsakodnevnega življenja etnično mešanih parov, pa kot posebno pereča izpostavijo sledeča področja: medkulturno komunikacijo, vrednotne orientacije, percepcije spolnih vlog, prehranjevalnih navad, odnos do denarja, politike, religije, vzgojni pristop in vpliv signifikantnih drugih (ne/naklonjenost eksogamiji) ter širšega družbenega okolja (različne stopnje medetnične strpnosti, ksenofobije) (Romano 1988; Augustin 1989).

Medkulturno soočenje etnično mešanega zakonskega para izpostavi pomen različnih "pogledov na svet" (Ibrahim in Schoeder 1990) (Bergerjev in Luckmannov (1988) "življenjski svet" oz. "temeljna realnost vsakdanjega življenja"). "Pogled na svet" je implicitna, kulturno bazirana variabla, ki je do neke mere tako podzavestna kot nezavedna. Nanjo vplivajo različne determinante, med katerimi so najpomembnejše spol, etnična, rasna, religiozna pripadnost, družbeni razred, življenjski stil in druge. Poleg tega pa "pogled na svet" vključuje tako interiorizirane individualne vrednote kot vrednote skupin, katerih pripadnik je posameznik. Socializacija v različnih kulturnih kontekstih potemtakem oblikuje razvoj različnih pogledov na svet oz. različnih realnosti vsakdanjega življenja, prepričanij, vrednot, pričakovanj, ki v primeru etnično mešanega para vstopijo v odkrito soočenje.

Nasprotniki interzakonskih zvez črpajo svojo argumentacijsko moč iz teorije kulturnega konflikta (Gordon 1964), v skladu s katero bi se bilo potrebno etnično, rasno in religiozno mešanim zakonom izogniti, ker je konflikt, izvirajoč iz medkulturnega

soočanja, skorajda neizbežen. V odgovor “negativističnemu” modelu Barron (1951) navaja dva temeljna pomisleka:

- kulturne razlike med zakoncema so včasih zgolj nominalne oz. nerealne ali navidezne in
- pomembne kulturne razlike pogosto stratificirajo tudi posameznike istih religioznih, etničnih in/ali rasnih pripadnosti.

Avtor svojo kritiko teorije kulturnega konflikta povzame z mislijo, da je dejanski ne/uspeh medkulturnega soočanja na ravni interzakonske zveze bolj odvisen od sposobnosti prilagajanja kot pa od dejanskih razlik med kulturama partnerjev.

Baronovo stališče sta štirideset let kasneje v svoji terapevtski in svetovalni praksi potrdila tudi Ibrahim in Schoeder (1990). Avtorja sta v okviru terapevtskega svetovanja interzakonskim parom kot osrednjo izpostavila prav etnično pripadnost posameznikov. Ugotovitve navedene terapevtske prakse so se koncentrirale okoli spoznanja, da smo, ko se soočamo z etnično mešanimi pari/družinami v konfliktnem stanju, pravzaprav priča prisotnosti dveh vrednotnih sistemov (pogledov na svet), ki sta si v konfliktu. Medsebojno sprejetje zakonskih partnerjev kot kulturnih bitij pa ustvari v procesu terapevtskega soočanja primerno ozračje za sklepanje medsebojnih kompromisov in sprememb. Seveda se lahko zgodi, da ocenitev različnih “pogledov na svet” in “kulturna” ocena družinskega/partnerskega položaja razkrije, da konflikt pravzaprav ni kulturno baziran (nekompatibilnost dveh kulturnih sistemov), pač pa je posledica nekompatibilnih osebnostnih struktur. Temeljnega pomena za razrešitev (med)kulturnega konflikta pa je po mnenju avtorjev sprejetje takšne medkulturne komunikacijske strategije, ki “omogoča komunikacijske veščine, ki lajšajo medkulturno zavedanje” (Ibrahim in Schoeder 1990). Izredno pomembna pa je tudi prisotnost medkulturne empatije.

Medkulturno soočenje pa se lahko izide ne zgolj v stanje med/kulturnega konflikta ali med/kulturne adaptacije, ki terja visoko stopnjo medkulturne empatije, temveč tudi v proces preoblikovanja (transformacije) subjektivne kulturne realnosti za enega od vključenih partnerjev oz. v proces “zamenjave kulturnih svetov”. Berger in Luckmann (1988) ta proces zamenjave opredelita kot alternacijo. Uspešna alternacija oz. kulturna spreobrnitev mora vsebovati določene pojmovne in družbene pogoje, ki jo omogočajo. Kot najpomembnejši pogoj avtorja navajata razpoložljivost učinkovite in verodostojne strukture, ki deluje kot “laboratorij preoblikovanja”. To strukturo pa lahko posamezniku, podvrženemu alternacijskemu procesu, zagotovijo pomembni drugi, s katerimi posameznik vzpostavi močno čustveno identifikacijo. Uspešna alternacija (kot proces temeljnega preoblikovanja subjektivne realnosti) je namreč možna in mogoča zgolj v situaciji, ki posnema pogoje primarne socializacije, v kateri je potekal proces interiorizacije prvega, primarnega kulturnega sveta. “Primerna” situacija mora tako posnemati otroške izkušnje močne čustvene odvisnosti od signifikantnih drugih. Zakonska entiteta kot polje primarnih, emocionalno nabitih odnosov in nova sorodniška mreža partnerja lahko (ne pa nujno) poustvarijo primerne pogoje za uspešno alternacijo.

Nova družbena struktura mora postati posameznikov temeljni življenjski svet, ki odstavi vse ostale alternativne svetove, še posebej pa svet, v katerem je posameznik

“živel” pred alternacijo. S pogojem fizične zapustitve primarnega življenjskega sveta, obstoječega pred alternacijo, se soočimo v primeru imigrantov, ki po definiciji svojega statusa zapustijo svojo matično kulturo in geografsko ozemlje primarne etnične skupine. Kot bolj problematična in težje izvedljiva se v tem kontekstu izkaže emocionalna oz. duhovna odcepitev od “prejšnjega” sveta. Popolnoma uspešna alternacija pa je seveda težko izvedljiva tudi zaradi spomina na preteklo realnost.

Najpomembnejša pojmovna zahteva pa je razpoložljivost uspešnega legitimizacijskega aparata, ki mora legitimizirati ne zgolj novo realnost, temveč vse faze njene prisvojitve in faze opustitve oz. zavrnitve starih in drugih realnosti. Novo realnost legitimizacijski aparat navadno upraviči in potrди na način: “...vse, kar je bilo pred alternacijo, se sedaj razume kot pot k njej” (Berger in Luckmann 1988). Omeniti pa je potrebno še t. i. “hladno alternacijo”, ki poteka v pogojih odsotnosti emocionalne nabitosti, ko se posameznik odloči za sprejetje alternativnega sveta na povsem manipulativen način. Pri “hladni alternaciji” posameznik internalizira novo realnost, toda namesto da bi le-ta postala resnično “njegova”, jo uporabi zgolj za posebne, specifične namene (npr. za hitrejšo in učinkovitejšo integracijo v novo kulturno okolje, za ohranitev etnično mešanega zakona idr.).

2.1 Faze prilagajanja v partnerskem odnosu

S poudarkom na kulturni različnosti etnično mešanega para Romano (1988: 16-23) loči tri faze medkulturnega prilagajanja v partnerskem odnosu:

- fazo “medenih tednov” (*kulturna raznolikost kot zanimivost*),
- fazo namestitve (*razlike kot problem*) in
- fazo razrešitve (*problem različnosti se razreši ali konflikti postanejo navada*).

Navedene faze prilagajanja v partnerskem odnosu si sledijo zaporedno, poleg tega pa etnično mešan par ne more preiti v naslednjo fazo prilagajanja, če se ni uspešno soočil s predhodno. Večina parov preide vse navedene faze, preden postane povsem jasno, katera od temeljnih realnosti bo dejansko prevladala.

Faza *medenih tednov* opredeljuje obdobje, ko so razlike, izvirajoče iz raznolikih kulturnih sistemov, dojete kot romantične in atraktivne. To je obdobje optimizma in globokega zaupanja v uspešnost skupnega življenja. Prva faza prilagajanja lahko traja relativno dolgo in se prevesi v fazo namestitve šele z vdorom zunanjih okoliščin; v večini primerov pa faza medenih tednov preide v naslednjo fazo relativno hitro, predvsem zaradi povsem interne partnerske situacije, ko medkulturne razlike postanejo ovira za zadovoljitev posameznih partikularnih pričakovanj in potreb. Pred prehodom v fazo namestitve se kulturno mešan par prične zavedati prisotnih realnih medkulturnih razlik ter pomena, ki ga imajo le-te za skupno partnersko/družinsko življenje.

Ko etnično mešan par preide v rutino vsakdanjega življenja, se izpostavijo tako osebne kot kulturno bazirane karakteristike partnerjev, ki v prvi fazi sobivanja niso bile jasno razvidne (ne pa nujno prikrite). V fazi *namestitve* nekatere medkulturne (kot tudi medosebne) razlike postanejo problem. Faza namestitve je pravzaprav faza odkritega medkulturnega soočenja, ki predvideva in vključuje konfrontacijo z alternativno kulturo,

njenimi sestavinami, kulturni šok kot medkulturni konflikt na medosebni ravni partnerskega življenja. Posamični elementi kultur vstopijo v bolj ali manj odkrito soočenje, pri čemer je prisoten boj za prevlado "lastne percepcije realnosti". Etnično mešan par se nahaja že globoko v drugi fazi prilagajanja, ko spozna, da se medosebni konflikti ne odvijajo zgolj na ravni osebnostnih razlik, temveč da gre tudi ali predvsem za prisotnost kulturno bazirane različnosti. Faza namestitve doseže svoj vrh, ko partnerja pričneta poudarjati zgolj dejstvo kulturne različnosti, potencialne kulturne podobnosti se spregledajo, pri tem pa je prisotna nagnjenost k pretiravanju in izpostavljanju kulturnih razlik kot temeljnih vzrokov za nastale probleme/konflikte. Očitne kulturne razlike tako postanejo najlažja tarča napadov, čeprav je težko postaviti jasno ločnico, kdaj je vzrok za konkreten problem/konflikt dejanski obstoj različnih kulturnih sistemov in kdaj je vzrok "zgolj" osebnostna nekompatibilnost, torej neskladnost značajskih potez. Kot temelj v fazi namestitve avtor izpostavi pomen komunikacije: partnerja pogosto ne razumeta informacije, ki jima je posredovana zaradi različnih kulturno baziranih načinov posredovanja in sprejemanja sporočil. Nenazadnje sta bistvenega pomena medkulturna empatija in upoštevanje drugačnih potreb drugega.

Rezultat tretje faze prilagajanja - *faze razrešitve* se razlikuje glede na konkreten par, saj vključuje tako možnost razrešitve konfliktnega stanja, ko se kulturno bazirane razlike sprejme in razreši, situacijo, ko konflikti preidejo v navado, kot tudi možnost odločitve za prekinitev partnerskega odnosa. Avtor kot "idealno" razrešitev tretje faze prilagajanja navede situacijo, ko udeleženec kulturno mešanega zakona dopusti partnerjevo drugačnost (tj. drugačne potrebe), pri čemer se istočasno ne odreče svoji lastni drugačnosti oz. potrebam.

2.2 Tipologija interzakonskih zvez

Medkulturno soočenje etnično mešanega para izpostavi vprašanje, katera kulturna realnost bo prevladala v vsakodnevni praksi partnerskega in družinskega življenja. V skladu z asimilacijskim modelom (Gordon 1964), interetnični zakon predstavlja najučinkovitejši laboratorij za akulturacijo in asimilacijo priseljeniških in/ali manjšinskih skupin v enotno dominantno kulturo. Znotraj etnično mešanega zakona naj bi potemtakem prevladala "temeljna realnost vsakdanjega življenja" enega od zakoncev (ponavadi pripadnika dominantne etnije). V skladu s to percepcijo naj bi bili potomci etnično mešanega para socializirani v vrednotnem sistemu dominantnejše od soočenih kultur.

Temeljna načela teorije kulturnega pluralizma pa se v interzakonski zvezi uresničijo na ravni sobivanja in relativno neproblematičnega soobstoja različnih kulturnih elementov: kulturno mešana partnerja se selektivno poslužujeta uporabe tistih kulturnih praks, ki se v toku vsakodnevnega življenja izkažejo kot najprimernejše.

Z vprašanjem izida medkulturnega soočenja na interpersonalni ravni partnerskega in družinskega življenja se v svoji tipologiji, ki bazira na ideji "ravnotežja medpartnerske moči" sooči Romano (1988). Avtor izhaja iz predpostavke, da se znotraj partnerske/zakonske entitete v toku skupnega življenja odvija proces vzpostavljanja "ravnotežja moči" v smislu soočanja in uveljavljanja kulturne realnosti zakonskih partnerjev.

Proces medkulturnega soočanja na medosebni ravni partnerskega življenja se lahko zaključi v različnih oblikah medkulturnega sobivanja. Romano v tem kontekstu opredeli štiri tipe zakonskih modelov, in sicer⁴: model podreditve, model kompromisa, model zatrtja in model konsenza.

Kot prevladujoč izpostavi *model podreditve*, ki predpostavlja, da se eden od zakoncev podredi kulturnim praksam partnerja, pri tem pa istočasno zapostavi elemente matične kulture. Za interzakonske pare, ki pripadajo etničnim skupinam, med katerimi je socialna in kulturna distanca zelo izrazita, je model podreditve lahko edini možen, saj zmanjša oz. izniči možnost kulturnega konflikta. V moškosrediščnih družbah je odgovornost za obstoj zakona in družine postavljena v domeno ženske, poleg tega pa se osebnostna podreditev percipira kot naravna naloga ženske kot žene in matere. Prav zato je akt kulturne podreditve pogosteje moč zaslediti prav pri ženskih članicah maritalne skupnosti. Kulturna podreditev je lahko zgolj formalna oz. navidezna, medtem ko se v privatni sferi domačega/družinskega okolja ohranja egalitarnejši (medkulturni) odnos med partnerjema. Akt kulturne podreditve je lahko prisilne narave, lahko pa je povsem prostovoljen in zavesten v primeru, ko se eden od partnerjev odloči za kulturno spreobrnitev (Bergerjev in Luckmanov proces alternacije) zaradi izrazito močne identifikacije s kulturo partnerja. Kljub določenim prednostim (izognitev medkulturnemu konfliktu) avtor modelu podreditve pripisuje številne slabosti, saj posameznik nikoli ne more povsem zatajiti in izničiti svoje primarne etnične oz. kulturne identitete. Dolgoročno naj bi zatorej model kulturne podreditve oz. "kulturnega uklonitve" le redko uspešno funkcioniral.

Model podreditve poseiblja temeljna načela asimilacijske teorije, saj izpostavlja proces kulturne asimilacije enega od zakonskih partnerjev, izginotje kulturne raznolikosti ter prevlado ene kulturne realnosti na interpersonalnem nivoju partnerske zveze.

Model *kompromisa* kot osrednji element v procesu medkulturnega soočanja izpostavi prav akt kompromisa, ko se vsak od zakonskih partnerjev prostovoljno odreče določenim (pogosto pomembnim) elementom kulturno baziranih navad, verovanj in delovanj s ciljem vzpostavitve manevrskega prostora za navade, verovanja in delovanja drugega. Model kompromisa predvideva enakopraven medpartnerski odnos, poleg tega pa ga odlikuje visoka mera fleksibilnosti. Akt kompromisa po definiciji predpostavlja zgladitev različnosti in izognitev morebitnim konfliktom z obojestransko privolitvijo in obojestranskim odrekanjem določenim parcialnim interesom. Slednje je manj privlačna plat kompromisa, saj so v skupno dobro (v blagor partnerskega odnosa) pogosto žrtvovane temeljne potrebe in želje vključenih partnerjev, kar ne zadovolji nobenega od vpletenih subjektov. Avtor izpostavi, da z modelom kompromisa interkulturna partnerja pridobita "malo" in izgubita "mnogo". V primeru ko par doseže kompromis, ki dejansko zadovolji potrebe obeh, avtor govori o "konsenzu".

Model zatrtja opredeljuje partnersko in družinsko situacijo, ko partnerja razlike, izvirajoče iz različnih kulturnih sistemov v soočenju, poskušata preprosto zatreti oz. izničiti. Etnično mešan par zanika obstoj morebitnih kulturno baziranih razlik, pri tem pa istočasno oblikuje "novo" kulturo brez kulturno-zgodovinskega spomina in tradicije. Interetnični par se prostovoljno in bolj ali manj zavestno odreče "problematičnemu"

jeziku, različnim življenjskim stilom, navadam, vrednotam in verovanjem s ciljem izogniti se potencialnim konfliktom in ustvariti nov “nekonflikten” kulturni habitus. Za zakonce, pripadnike izrazito nesorodnih kulturnih sistemov, je model zadržja včasih edina možna izbira za preživetja etnično mešanega zakona, vendar ne predstavlja idealne rešitve, saj kot imperativ predpostavlja (četudi prostovoljno) izgubo za oba partnerja. Žrtvovanje etnične dediščine in identitete se odraži v stanju “kulturne osiromašenosti”, s katerim se mora soočiti zakonsko-družinska entiteta. Prekinitev vezi z izvorno etnijo pa spremlja odsotnost podpornega (družinsko-sorodniškega in skupinskega) sistema ter odsotnost občutka pripadnosti.

Znotraj modela zadržja zasledimo določene elemente, značilne za teorijo talilnega lonca, ki predvideva, da se ob procesu medkulturnega soočenja raznoliki kulturni elementi medsebojno “stopijo”, pomešajo in preoblikujejo v novo, prej neobstoječo kulturo (Jansen 1982).

Model kulturnega konsenza v skladu z avtorjevim videnjem predstavlja idealni model interkulturnega zakona, saj zakonska zveza v tem primeru temelji na obojestranskem dogovoru in sporazumu. Model konsenza je soroden kompromisu, predpostavlja namreč “daj-daj” odnos vključenih partnerjev, vendar se od kompromisa razlikuje, saj ne gre za odnos izmenjave, temveč za dogovor, pri katerem ni “daj-dam” pogojevanja. Kulturno različna partnerja se s sklenitvijo konsenza ne odrečeta (ne žrtvujeta za skupno dobro) kulturnim elementom, ki so ključnega pomena za posameznikovo blagostanje in integriteto. Partnerja se v etnično mešanem zakonu soočita kot celoviti osebi s stabilnim občutkom za “Jaz”, za lastno različnost in individualne potrebe, vrednote in pričakovanja, poleg tega pa sta se pripravljena za ohranitev prav te individualnosti tudi boriti. Model konsenza predvideva kulturno samozavestnega posameznika, ki partnerju dovoli biti drugačen. Romano konsenzno partnerstvo definira kot “gain-gain” odnos.

Na osi kulturna asimilacija – pluralizem model konsenza zavzema diametralno nasprotno pozicijo modelu kulturne podreditve. Če model podreditve sledi trendom asimilacije različnih kulturnih elementov v enotno dominantno kulturo, model konsenza pooseblja temeljna načela teorije kulturnega pluralizma - ohranitev kulturne raznolikosti in relativno neproblematično kulturno sobivanje in medkulturno interakcijo na medosebnem partnersko-družinskem nivoju.

3. Etnično mešane zakonske zveze v Slovenski Istri - rezultati raziskave

3.1 Raziskovalno območje in metodološki pristop

*“When ordinary people tell stories they are inventing culture”
(McCall 1989)*

Izbor Slovenske Istre kot območja, na katerem je bila izvedena raziskava na vzorcu etnično mešanih zakonskih parov, ni naključen. Raziskovalni teritorij označuje specifična demografska struktura⁵, ki se je izoblikovala kot rezultat raznoterih zgodovinskih, političnih, ekonomskih in socialnih procesov. Območje raziskovalnega zanimanja tako

opredeljuje etnični in lingvistični pluralizem in sobivanje avtohtonega slovenskega prebivalstva, avtohtone italijanske manjšine in različnih priseljeniških skupin iz republik nekdanje Jugoslavije (Hrvati, Srbi, Makedonci, Bošnjaki, Albanci, Makedonci), ki so se zaradi ekonomskih razlogov množično priseljevale predvsem v 70-ih letih dvajsetega stoletja. Etnično in jezikovno heterogenost z nakazanimi elementi multi/interkulturene družbe pa dopolnjuje uzakonjena dvojezičnost slovenskega in italijanskega jezika in zgodovinska ter socialno-ekonomska povezanost s čezmejnima sosedama (Darovec 1992).

Obmejna lega in z njo povezani prekomejni/meddržavni stiki, (vsakodnevni) migracijski procesi zaradi študija, dela, nakupovanja, vzdrževanja neformalnih socialnih stikov idr. ter teritorialna koncentracija raznoterih etničnih skupin na zamejenem območju Slovenske Istre so se odrazili v relativno visokem številu⁶ etnično mešanih zakonov, ki predstavljajo srž raziskovalnega interesa pričujoče študije.

Ključno enoto raziskovalnega vzorca je predstavljala posamični informant, ki je t. i. "izkustveni strokovnjak". Zbrani informanti so tako lastniki ekskluzivne izkušnje življenja v etnično mešani zvezi in iz nje izviraajočega vedenja (Denzin 1998). Pri selekciji informantov sem se poskušala čim bolj približati Morsejevemu napotku, da je primeren/dober informant tisti, "ki ima zeleno znanje in izkušnje, sposobnost refleksije in artikulacije tega vedenja, ima čas za intervju in je v raziskovalni študiji pripravljen sodelovati" (1998: 67). Četudi je ključna enota vzorca posamični informant, se je v toku empirične raziskave anketo in avto/biografski intervju izvedlo z obema zakoncema⁷ s ciljem kolekcije čim celovitejše informacije o predmetu proučevanja in hkratnega preverjanja verodostojnosti oz. resničnosti zbranih avto/biografskih zgodb.

Kriterij izbora oz. ključ selekcije je predstavljala narodna pripadnost partnerjev, vključenih v etnično heterogamni zakon, pri čemer je moral biti eden od partnerjev pripadnik slovenske narodnosti, drugi pa pripadnik avtohtone italijanske manjšine oz. pripadnik naroda iz republik nekdanje Jugoslavije. Pripadnost določeni narodnosti se je določalo tako na podlagi subjektivnih kot objektivnih kazalcev - na osnovi samopripisane opredelitve (avtoidentifikacija) in na osnovi narodne pripadnosti staršev. V anketni vzorec je bilo vključenih 144 posameznikov in posameznic oz. 71 etnično mešanih parov in dva posameznika; avto/biografski intervjuji pa so bili izvedeni z 51 informanti⁸. Med anketiranimi je bilo tako 73 Slovencev, 21 Italijank/ov, 20 Hrvatice/ov, 19 Srbov in 11 "ostalnih"⁹. Neslovenski zakonci, razen pripadnikov italijanske avtohtone manjšine, so bili vsi priseljenci prve generacije, ki so bili rojeni na območjih drugih republik nekdanje Jugoslavije in so imigrirali na območje Slovenske Istre bodisi v otroštvu s svojimi starši bodisi v mladosti pretežno zaradi ekonomskih razlogov, le redki so se v Slovenijo priselili zaradi slovenskega zakonca, ki so ga predhodno spoznali v rojstnem kraju oz. drugje. Prav tako so bili vsi zakonci vključeni v raziskavo starši (stari od 35 do 76 let), kar je poleg ostalih navedenih kriterijev selekcije omogočalo primerljivost med raziskovalnimi enotami.

Zaradi neobstoječih statistik o številu etnično mešanih zakonskih zvez na proučevanem območju sem se pri izbiri raziskovalnega vzorca odločila za uporabo kombiniranega vzorčenja, in sicer uporabo pristopa slučajne selekcije v kombinaciji s strategijo "snežne kepe".

3.2 Rezultati

Študija, izvedena na multikulturnem območju Slovenske Istre, se je soočila z različnimi raziskovalnimi hipotezami¹⁰, med katerimi se bomo za namen pričujočega članka osredotočili zgolj na sledeči dve:

- *V procesu medkulturnega soočanja etnično mešanih parov se določeni elementi kulturnih sistemov kažejo kot signifikantnejši in*
- *Izid medkulturnega stika/soočanja na interpersonalni ravni partnerskega/družinskega življenja se razlikuje glede na narodno pripradnost zakoncev, živečih v etnično mešanih zakonih.*

Prva hipoteza izpostavi predpostavko, da so v procesu medkulturnega soočanja na interpersonalni ravni etnično mešanega para določeni elementi kulturnih sistemov v primerjavi z drugimi signifikantnejši. Ti kulturni elementi naj bi se izkazali za odpornejše proti asimilacijskim tendencam drugih v zakonu soočenih kultur, poleg tega pa naj bi te kulturne elemente sami partnerji dojemali kot posebno pomembne, tako v procesu medkulturnega zakonskega soočanja kot v toku vsakdanjega družinskega življenja (zaradi svoje "obstoynosti" prav ti elementi predstavljajo vir potencialnih medpartnerskih nesoglasij in konfliktov). Tudi v tem primeru naj bi se kot relevantne izpostavile razlike glede na narodno pripadnost v zakon vključenih partnerjev in pa distinkcija na ravni avtohtonih/priseljeniških skupin.

Rezultati ankete nakazujejo, da 55,6 odstotkov zakoncev dojema kulturo, navade in običaje partnerja oz. njegovih prednikov (kot nosilcev druge etnične tradicije) kot "delno različne" od matične kulture in navad, medtem ko jih približno 14 odstotkov meni, da je ta razlika "resnično velika". Istočasno pa skorajda 30 odstotkov zakoncev meni, da se partnerjeva kultura v ničemer ne razlikuje od lastne kulture. Pri poskusu lokacije tistih kulturnih elementov, ki se v procesu medkulturnega zakonskega soočanja kažejo kot osrednji, se je kot bistvena izpostavila potreba po postavitvi *jasne distinkcije med jezikom in ostalimi elementi kulturnih sistemov* v soočenju. Potreba po vzpostavitvi navedene ločnice se pokaže tako v primeru italijansko-slovenskih zakonov kot v primeru zakonov med pripadniki slovenske etnije in pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije, četudi so vzroki za uvedbo razločevanja pri navedenih skupinah različni.

Pripadniki italijanske manjšine se kot avtohtona skupina, socializirana in živeča v istem kulturnem kontekstu kot njihovi slovenski partnerji, v splošnem ne dojemajo kot kulturno (povsem) distinktivna entiteta. V primeru italijanske manjšine se tako predvsem italijanski jezik izkaže kot edini znak skupinske identifikacije in hkratne diferenciacije. Tega pa se pripadniki italijanske manjšine (še posebno višje izobraženi informanti) povečini zelo dobro zavedajo, zato je pri tej skupini zaslediti jasno težnjo k ohranitvi italijanskega jezika v medpartnerski in družinski komunikaciji in medgeneracijsko transmissijo italijanskega jezika na potomce. Posledično bi za italijansko-slovenske etnično heterogamne zakone lahko rekli, da so edini primer etnično oz. kulturno mešanih zakonov, ki jih odlikuje prisotnost dejanskega jezikovnega pluralizma, ta pa se znotraj družinske komunikacije manifestira v prevladujoči dvojezičnosti otrok in spontanem prehajanju iz enega jezikovnega sistema v drugega. Četudi je v odnosu do italijanskega

jezika zaslediti nekakšno dvojnost, tj. videnje jezika kot edinega znaka skupinskega samozavedanja in identifikacije (relativno visoko vrednotenje pomena jezika) ter videnje uporabe italijanskega jezika kot "zgolj" sredstva čim učinkovitejšega sporazumevanja (samoumevna prisotnost italijanskega jezika kot jezika okolja in posledično relativno nevtralen pomen jezika), oba navedena vidika oz. percepciji v mešanih zakonih spodbujata jezikovni pluralizem. Jezikovni pluralizem pa večinoma spodbuja (ali na relativno neproblematičen način sprejema) tudi slovenski zakonec, če je le rojen in socializiran v lokalnem kontekstu.

Razlikovanje med jezikom in "preostalo" kulturo, katere osrednji element je le-ta, pa se kaže kot pomembno tudi pri pripadnikih priseljenjskih skupin, poročenih etnično heterogamno. Tako rezultati ankete kot rezultati avto/biografskih intervjujev nakazujejo, da se v splošnem pripadniki priseljenjskih skupin, poročeni s slovenskim partnerjem, v toku maritalnega življenja pogosto relativno zlahka odrečejo svojemu maternemu jeziku. Posledica navedenega je očitna prevlada slovenskega jezika kot jezika družinske in medpartnerske komunikacije in jezikovni monolingvizem. Opustitev materne jezika lahko razumemo kot posledico želje biti sprejet v nov družbeni kontekst in kot željo zapustiti obrobni priseljenjski status, saj pripovedi priseljenjskih informantov nazorno kažejo na to, da je avtopercepcija stopnje splošne nacionalistične nestrpnosti v odnosu do jezikovno asimiliranih priseljencev mnogo nižja. V primeru priseljenjskih skupin je (materni) jezik tako viden kot najočitnejši, zunanji znak narodne pripadnosti prišleka in evidentna manifestacija človekove tujosti in ne-pripadnosti. Opustitev te "zunanje" oznake pa se povezuje z željo biti sprejet. Navedeni fenomen bolj ali manj popolne jezikovne asimilacije priseljencev izpostavi pomen in vpliv konkretnega družbenega okolja (tj. makro ravni), ki deluje bodisi zaviralno bodisi spodbujevalno k ohranjanju jezikovne in obče kulturne pestrosti. Otrokom vseh mešanih zakonov, tako tistim, katerih starša komunicirata zgolj v slovenskem jeziku, kot tistim, katerih priseljeni roditelj v medpartnerski komunikaciji ohrani materni jezik, je skupna očitna prevlada slovenskega jezika kot izključnega jezika intradružinske komunikacije (kar je prevladujoč vzorec v okoljih, kjer nismo priča prostorski in bivanjski segregaciji in koncentraciji različnih etničnih skupin) (Robinson 1980; Esser 1986; Pagnini in Morgan 1990). Prevlado slovenskega jezika kot osrednjega jezika komunikacije otrok pa bolj ali manj aktivno sprejemajo, tolerirajo ali spodbujajo tudi starši - priseljenci, pri katerih je navzročna želja, da bi otrok v okolju odraščanja ne imel "težav". Vendar če je materni jezik priseljenega partnerja znotraj družinskega konteksta večinoma podvržen očitnemu procesu asimilacije in dokončnemu izginotju, pa se pri priseljenjskih skupinah drugi elementi kulturnih sistemov kažejo kot odpornejši proti asimilacijskim tendencam večinske (slovenske) kulture.

Za etnično mešana zakonca se kot relevantni izpostavijo tisti kulturni elementi, ki so dovolj obstojni, da partnerja v toku skupnega maritalnega življenja nenehno opozarjajo na različnost v zakonu soočenih kultur, in ki se kažejo kot vir potencialnih ter kroničnih nesoglasij in bolj ali manj izrazitih konfliktov. Ločiti pa je potrebno med kulturnimi elementi, ki zaradi svoje distinktivnosti in obstojnosti zakonska partnerja "zgolj opominjajo" na različni kulturni/etnični izvor (npr. različne prehranjevalne prakse,

percepcije prostega časa) in tistimi kulturnimi elementi, ki so vir dejanskih med-partnerskih konfliktov in ki jih partnerji sami izpostavljajo kot ključne vzvode nesoglasij (v predstavljeni študiji primera se kot najbolj problematična izpostavi različnost percepcij spolnih vlog in pričakovanj, ki se nanje navezujejo¹¹.)

Glede na različne narodne pripadnosti zakoncev in glede na element (ne)avtohtonosti pri medsebojni primerjavi etnično mešanih partnerstev ugotovimo, da so medkulturne razlike v splošnem najmanj očitne med slovensko-italijanskimi in slovensko-hrvaškimi zakonci. Medkulturna bližina v primeru navedenih etnij, ki jih v okviru svojega "indeksa asociacij" izpostavi že Petrovičeva (1986), se tako potrди tudi na empirični ravni. Medkulturne razlike se v primeru navedenih etnično mešanih zakonov koncentrirajo predvsem okoli determinante jezika, medtem ko smo pri ostalih kulturnih elementih, kot so npr. prehranjevalne navade, vrednote, religija, percepcija spolnih vlog, "način življenja" priča visoki stopnji medkulturne podobnosti, na katero opozarjajo informanti.

Analiza medkulturnega soočanja na ravni etnično mešanih zakonov, narave tega soočanja in vsakdanjega življenja mešanih parov ter komparacija različnih tipov mešanih zvez glede na narodno pripadnost zakoncev nakazuje, da je potrebno postaviti tudi jasno ločnico med "objektivno" in "subjektivno" medetnično bližino/distance (teoriji socialne bližine/distance se posvečajo dela Drachslerja 1921; Parkmana in Sawyera 1967; Milić et al. 1981; Petrović 1986). Prejeti rezultati namreč dokazujejo, da je mnogo relevantnejša kot objektivno določena (in izmerljiva) medetnična socialna bližina, ki jo določa dejanska stopnja sorodnosti kulturnih elementov, kot so religiozni sistem, jezik, vrednotne orientacije, percepcije spolnih vlog, zasebnosti, odnos do denarja idr., pravzaprav *subjektivna (avto)percepcija* prav te medetnične bližine oz. distance. Poleg tega pa ta percepcija ni večna in nespremenljiva, temveč je variabilna in se spreminja skozi čas, glede na različne družbene, politične, zgodovinske in druge eksterne dejavnike. V predstavljeni študiji tako naletimo na primer, da je odziv primarne socialne mreže do sklenitve etnično heterogamnega zakona njihovega člana/ce, konkretno pri srbsko-slovenskih zakonih, lahko tako nevtralen kot povsem negativen. Ta odziv pa se neposredno navezuje na percepcije in odnos, ki ga družina orientacije goji do druge etnije. Bolj je druga etnija videna kot "tuja", različna in oddaljena, bolj je odnos primarne socialne mreže do etnično heterogamnega zakona njihovega člana/ce negativen. Relevantnejša kot dejanska stopnja medkulturne distance je torej (avto)percepcija le-te saj če sami partnerji mešanega zakona in pa člani primarne socialne mreže in širše lokalne skupnosti (avto)percepirajo medkulturno in medetnično distance kot minimalno in zanemarljivo, je le-ta tudi v svojih posledicah minimalna (v smislu, da se ne odrazi v latentnih oz. manifestnih stresnih in konfliktnih situacijah). Že omenjeno spremenljivo naravo subjektivnih (avto)percepcij medetnične bližine/distance pa nazorno nakazujejo raznoliki primeri mešanih zakonov med Slovenci in pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije in spremembe prav teh (avto)percepcij, tako s strani širšega družbenega okolja kot s strani samih v mešan zakon vključenih posameznikov, katerih vzrok so družbeno-politične spremembe zadnjega desetletja.

Pomembno je prav tako izpostaviti, da raznoliki odzivi na etnično mešane zakone med pripadnikom/co republik nekdanje Jugoslavije in predstavnikom/co slovenske etnije

in različne avtopercepcije prav teh partnerstev s strani samih udeležencev niso enoznačni in poenoteni glede na pripadnost določeni etnični skupini. V tem okviru je potrebno poudariti, da je glede posledic, ki se nanašajo na mešane zakone, pomembnejši kot "čista" določnica etnične pripadnosti pravzaprav *kraj rojstva in zgodnje socializacije*, kar nakaže kompleksnost obravnavane teme in pa pomen (primarnega) kulturnega okolja kot tiste determinante, ki transformira, nadgradi oz. (pre)oblikuje pripisani etnični status. V primeru italijansko-slovenskih parov se tako kot problematični (kar se medkulturne in medjezikovne adaptacije tiče) izkažejo zgolj tisti zakoni, v primeru katerih je bil slovenski zakonec rojen oz. socializiran v drugem kulturnem kontekstu kot avtohtoni italijanski zakonec (tj. na območju celinskega dela Slovenije). Problematičnost navedene situacije se izpostavi na točki, ko slovenski zakonec, "prišlek", ne deli izkušnje samoumevne in zgodovinske prisotnosti ter prepletenosti slovenske in italijanske kulture ter poznavanja in posledične uporabe obeh jezikovnih sistemov, kar je vsaj do določene mere samoumevno dano avtohtonemu (tako slovenskemu kot italijanskemu) prebivalstvu. Pomen kraja rojstva in primarne socializacije pa se izpostavi tudi v primeru slovensko-hrvaških in slovensko-srbskih zakonov, v primeru katerih se ne glede na dejansko etnično pripadnost kot posebni in hkrati najbolj problematični izpostavijo tisti mešani zakoni, v primeru katerih zakonec ne prihaja iz območja hrvaške oz. srbske države, temveč iz teritorija nekdanje Bosne in Hercegovine. Moški, ki so emigrirali iz nekdanjega območja Bosne in Hercegovine in ki so vstopili v heterogamni zakon s Slovenko, so si ne glede na različne etnične pripadnosti delili sorodna pričakovanja, ki se navezujejo na spolne in družinske vloge in sorodna pričakovanja, navezujoča se na partnersko in družinsko življenje. Naj omenimo, da so se prav tovrstni zakoni izpostavili kot najbolj problematični v smislu medpartnerskega medkulturnega usklajevanja. Drugače povedano, kljub isti narodni pripadnosti je med posamezniki, rojenimi in socializiranimi v drugačnih družbeno-kulturnih kontekstih, zaslediti določeno stopnjo medkulturnih razlikovanj, kar se odraža tudi v procesih medpartnerskega prilagajanja v etnično mešanem zakonu. Navedene ugotovitve pa hkrati potrjujejo neproblematičen odnos, ki vlada med etničnim fenomenom in opazovano "objektivno" kulturo oz. evidentno potrebo po razločevanju med etnično in kulturno skupino, katerih meje lahko, ne pa nujno, sovpadajo (Barth 1996; Eriksen 1993; Jenkins 1997).

Če se ponovno vrnemo na vprašanje medkulturnih razlik in najpomembnejših kulturnih elementov, so osrednje medkulturne razlike, s katerimi se (bolj ali manj uspešno) soočajo etnično mešani zakoni med Slovenci in pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije na območju Slovenske Istre: *različnost percepcij spolnih in družinskih vlog ter pričakovanj, ki se nanje navezujejo* (tradicionalno patriarhalna in moškosrediščna orientiranost proti egalitarnejši in bolj demokratični percepciji spolne dihotomije), *različna videnja zasebnega in potrebe po individualni, partnerski in družinski zasebnosti, različne stopnje "sociabilnosti" oz. "kolektivne usmerjenosti"* (tj. stopnja družabnosti, gostoljubnosti, solidarnosti, med-družinske in medsorodniške povezanosti in iz nje izvirajočih pričakovanj) *in razlike v čustvovanju oz. izražanju čustvenih stanj*; kot pomembna se izpostavi tudi *razlika na ravni osebne, motivacijske in dejavnostne orientiranosti v sedanost oz. prihodnost*, informanti pa izpostavijo tudi splošno

razlikovanje na ravni "mentalitete, načina življenja oz. občega pogleda na svet" - pri čemer gre pravzaprav za medkulturno razlikovanje na ravni Bergerjeve in Luckmannove (1988) percepcije "temeljne realnosti vsakdanjega življenja", ki je posamezniku dana z rojstvom v določenem kulturnem kontekstu in ki je v skladu z Schutzovo (1987) teorijo osrednji vzrok, da se ob spremembi družbenega konteksta posameznik znajde v poziciji *tujca*.

Kar se tiče potencialnih medpartnerskih konfliktov, katerih vzrok je različnost percepcij in pričakovanj, povezanih s spolnimi vlogami, pa lahko (pričakovano) povzamemo, da je možnost dejanskega medpartnerskega konflikta mnogo manjša, če je ženska (in ne moški) tista, ki izhaja iz okolja z bolj rigidno in tradicionalno spolno asimetrijo, na kar v svoji študiji japonsko-danskih mešanih zakonov opozori že Refsing (1998).

Pri preverjanju druge hipoteze (*izid medkulturnega soočanja na interpersonalni ravni partnerskega in družinskega življenja se razlikuje glede na narodno pripadnost zakonskih partnerjev*) je bila posebna pozornost posvečena jeziku kot osrednjemu in hkrati najvidnejšemu kulturnemu elementu. Z navedeno hipotezo sem želela izpostaviti predpostavko, da je izid medkulturnega soočenja na nivoju etnično mešanega para lahko trojen, in to je: prevlada elementov ene kulture (K1), prevlada elementov druge kulture (K2) ali soobstoj elementov obeh soočenih kultur (K1 + K2). Prvi dve navedeni možnosti nakazujeta prisotnost procesa interpersonalne kulturne asimilacije, tretja možnost pa nakazuje prisotnost kulturnega pluralizma na mikro ravni partnerskega in družinskega življenja. Poleg tega naj bi se, ponovno kot signifikantne, izkazale razlike, izvirajoče iz narodne pripadnosti v etnično mešane zakone vključenih partnerjev, s posebnim poudarkom na elementu ne/avtohtonosti.

Uvedba razlikovanja med jezikom in "ostalo" kulturo, s katero se soočimo v primeru pričujoče empirične študije in ki sem jo predhodno že utemeljila, pa potencialni medkulturni izid dopolni z dodatnimi možnostmi, in sicer: z obstojem kulturnega pluralizma ob hkratnem monolingvizmu

$$(K1 + K2 + J1 + J2) \implies (K1 + K2 + J1) \text{ ali } (K1 + K2 + J2)$$

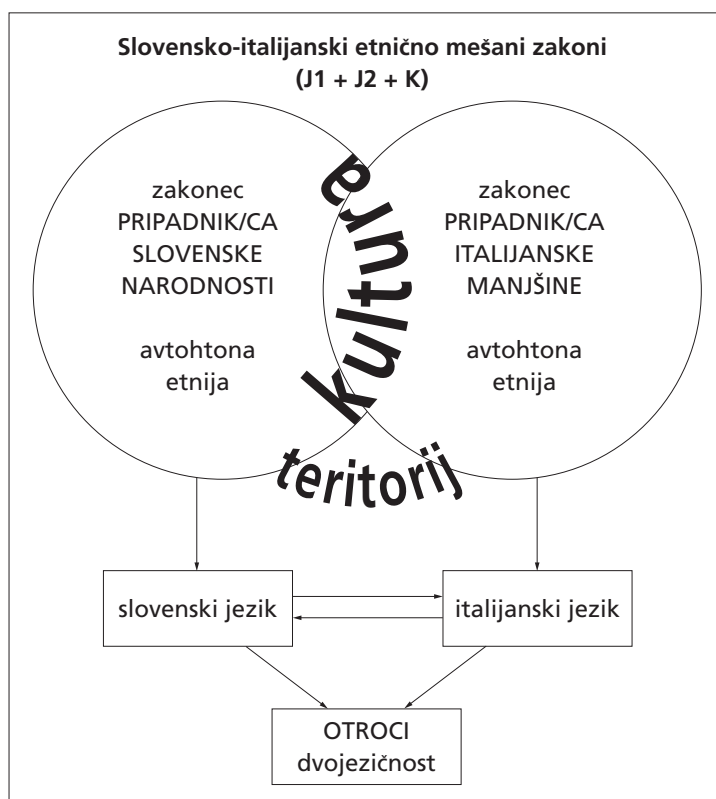
oz. z obstojem jezikovnega pluralizma ob hkratni kulturni asimilaciji in prevladi ene izmed kultur v medpartnerskem oz. družinskem soočenju

$$(K1 + K2 + J1 + J2) \implies (J1 + J2 + K1) \text{ ali } (J1 + J2 + K2).$$

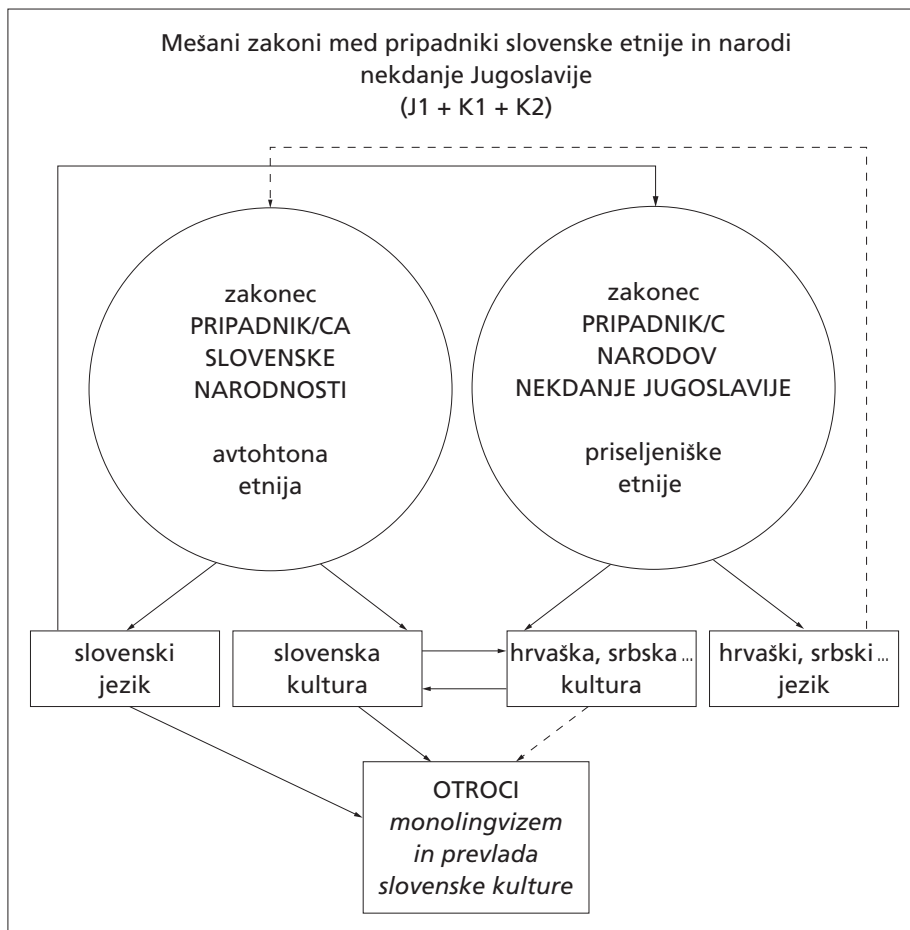
Izid medkulturnega soočenja v primeru obravnavanih etnično mešanih zakonov je delno že nakazan v analizi predhodne hipoteze: v primeru slovensko-italijanskih mešanih zakonov se soočimo z nekoliko specifično situacijo, saj gre v primeru tovrstnih zakonov za soočenje dveh različnih in distinktivnih jezikovnih sistemov ob hkratnem obstoju ene kulture, ki si jo delijo avtohtoni prebivalci slovenske etnije in italijanske manjšine, živeči na območju Slovenske Istre. Predpostavka o potencialni kulturni asimilaciji oz. kulturnem pluralizmu se zato v tem kontekstu izkaže za nesmiselno. Za slovensko-italijanske zakonce pa je z vidika izida medkulturnega oz. natančneje medjezikovnega soočenja *značilen obstoj jezikovnega pluralizma ob hkratnem soobstoju ene same kulture, ki pa ni rezultat kulturne asimilacije, temveč dejstva, da si že v samem izhodišču zakonca delita enotno matično kulturo*. Medkulturni izid, ki ga je v primeru tega tipa mešanih

zakonov mogoče označiti kot: J1 + J2 + K, pa je veljaven tudi na ravni potomcev italijansko-slovensko mešanih roditeljev, saj je medgeneracijska transmisija obeh jezikovnih sistemov prevladujoči vzgojni vzorec.

V etnično mešanih zakonih med pripadniki slovenske etnije in pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije pa je kot izid medkulturnega soočenja na interpersonalni ravni zakonskega življenja moč zaslediti prisotnost aktivnih asimilacijskih procesov v prid slovenskega jezika in posledično *tendenco k prevladi jezikovnega monolingvizma ob hkratnem soobstoju bolj ali manj izrazitega kulturnega pluralizma (J1 + K1 + K2)*. V oklepaju navedena "shema" velja zgolj za medpartnerski odnos, medtem ko smo v procesu medgeneracijske transmisije kulturnih elementov in jezika priča očitni prevladi slovenskega jezika in kulture. Asimilacijski procesi v prid dominantnega jezika/kulture so, kar se potomcev mešanih zakonov med Slovenci in priseljeniški skupinami tiče, več kot očitni. V primeru etnično mešanih zakonov med avtohtono slovensko skupino in priseljeniški skupinami zakonska entiteta z vidika socializacijskih in inkulturacijskih procesov, ki se nanašajo na potomce teh zakonov, dejansko deluje kot končno sredstvo asimilacije priseljeniških skupin v dominantno in prevladujočo kulturo.

Slika št. 1: Prevladujoči izid medkulturnega soočenja med slovensko-italijanskimi etnično mešanimi zakoni (Sedmak 2001a)

Slika št. 2: Prevladujoči izid medkulturnega soočenja pri etnično mešanih zakonih med pripadniki slovenske etnije in narodi nekdanje Jugoslavije (Sedmak 2001a)

4. Sklep

Izida medkulturnega stika na interpersonalni ravni zakonskega in/ali družinskega življenja ni enostavno opredeliti. Ob tem se moramo zavedati, da opazovani kulturi v soočenju nista uniformna in enostavno opredeljiva sistema, temveč kompleksni determinanti, ki sta variabilni in spreminjajoči se glede na čas in prostor. Pri poskusu lokacije asimilacijskih oz. pluralističnih trendov ob soočenju dveh kultur v toku vsakodnevnega življenja etnično mešanega para/družine pa prav tako ne smemo zanemariti dejstva, da so lahko določeni kulturni elementi podvrženi močnim procesom asimilacije, medtem ko drugi elementi istih kulturnih sistemov sobivajo v obliki kulturnega pluralizma.

Študija primera etnično mešanih zakonov/družin, živečih na narodnostno heterogenem teritoriju Slovenske Istre, kot ključne determinante vpliva (za izid medkulturnega stika) izpostavi narodno pripadnost, avtohtoni/priseljeniški status in medetnično socialno bližino/distanco. Pri poskusu identifikacije medkulturnega izida pa smo soočeni tudi s potrebo po razmejitvi in ločitvi materne jezika od “preostale” kulture, katere element je le-ta.

Študija izpostavi dva tipa narodnostno mešanih zakonov: slovensko-italijanske in pa mešane zakone med pripadniki slovenske narodnosti ter pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije. Prvi tip mešanih zakonov pooseblja jezikovno pluralistični zakon ob hkratni uniformnosti “preostalih” kulturnih elementov in praks. Vendar obstoj enotne kulture pri tem tipu mešanih zakonskih zvez ni rezultat asimilacije, temveč dejstva, da si že od začetka avtohtoni etniji delita skupni teritorij bivanja in posledično (samoizraženo) skupno kulturo. V skladu z Romanovo tipologijo (1988) slovensko-italijanski zakoni poosebljajo model konsenza. Omenjeni model, ki v skladu z avtorjevim stališčem predstavlja idealni model interkulturnega zakona, temelji na vzajemnem konsenzu vpletenih partnerjev ter ohranitvi (vsaj najpomembnejših) elementov obeh kulturnih sistemov (v primeru Slovenske Istre obeh maternih jezikov).

Druga skupina mešanih zakonov – interetnični zakoni med Slovenci in pripadniki narodov nekdanje Jugoslavije - pa pooseblja (kar se jezika tiče) Romanov (1988) model podreditve, v primeru “ostalih kulturnih elementov” pa model konsenza. V primeru navedenih etnično mešanih zakonov je mogoče, ne glede na narodno pripadnost priseljenega zakonca, zaslediti tendenco k asimilaciji v dominantni (tj. slovenski) jezik, ob istočasnem soobstoju različnih kulturnih elementov ter tendenco k bolj ali manj izraženemu kulturnemu pluralizmu na ravni “ostalih kulturnih elementov”. Moč asimilacijskih pritiskov, tako glede na materni jezik kot glede na “preostalo kulturo”, pa je več kot očitna v primeru potomcev mešanih zakonov. Razlog za “uspešnost” asimilacijskih trendov gre med drugim iskati tudi v pomanjkanju prostorske in bivanjske medetnične segregacije v okolju proučevanja, v visoki stopnji medetničnih stikov in fuzije ter v želji zapustiti imigrantski status, izogniti se morebitni medetnični nestrpnosti in biti sprejet v okolju bivanja.

Nenazadnje, različne percepcije spolnih in družinskih vlog, percepcije in potreba po zasebnosti, različne stopnje sociabilnosti, razlike v izražanju čustev in orientiranosti v sedanost oz. prihodnost ter različni “pogledi na svet” in načini vsakdanjega življenja so v primeru etnično mešanih zakonov med Slovenci/kami in pripadniki/cami narodov nekdanje Jugoslavije, živečimi na območju Slovenske Istre, najpomembnejši kulturni elementi z vidika potencialnih medkulturnih razlik in medpartnerskih konfliktov.

Zahvala

Zahvaljujem se uredništvu in recenzentu za kolegialno recenzijo in dobronamerne ter kritične napotke, ki so pripomogli, da je članek ugledal luč dneva v takšni obliki.

Opombe

1. Termin homogamija, ki opredeljuje tip zakonske zveze med partnerjema podobnih karakteristik, je zloženka besed *homos* (isti) in *gamos* (zakon). S terminom heterogamija pa označujemo tiste vrste zakonskih zvez, ki prestopijo rasno, religiozno in/ali kulturno začrtane meje skupin in potemtakem predstavljajo rasno, religiozno oz. kulturno mešane zakone.
2. Termin interzakonska zveza (*angl. intermarriage*) opredeljuje vse tiste v zakonu združene posameznike, "katerih religiozna, rasna ali etnična ozadja so bila oziroma so različna bodisi pred ali po poroki" (Gordon 1964:1). Termin interzakonske zveze nekateri avtorji nadomestijo z mešano zakonsko zvezo (*angl. mixed marriage*), pri čemer izpostavijo lingvistično, religiozno, nacionalno, rasno in/ali etnično različnost vključenih partnerjev. V primeru mešanih zakonskih zvez, pri katerih želimo izpostaviti element narodne pripadnosti, govorimo o narodnostno, etnično ali kulturno mešanih zakonskih zvezah oz. o interkulturnih ali interetničnih zakonskih zvezah. V pričujočem delu uporabljam različne termine: etnično oz. narodnostno ali kulturno mešani zakoni in interzakonske zveze. Empirična študija, ki jo predstavljam, se posveča obravnavi zakonskih zvez med pripadniki različnih narodov (tj. narodnostno mešanim zakonskim zvezam), katere opredeljujejo različni kulturni sistemi. Ker pa termin "etniče" razumem kot nadpomenko različnim oblikam človeškega organiziranja (pleme, ljudstvo, narod, nacija), v tekstu uporabljam tudi termin etnično mešani zakoni, ki vsebinsko vedno vključuje tudi narodnostno mešane zakone.
3. Predstavljena študija primera je del doktorske disertacije z naslovom "Etnično mešane zakonske zveze kot oblika interpersonalnega kulturnega soočanja" (Sedmak 2001a).
4. Predstavljeni zakonski modeli so idealnotipski prikazi, v primeru konkretnih interzakonskih zvez pa je moč zaslediti kombinacijo različnih elementov posamičnih modelov.
5. V obdobju ob popisih prebivalstva med letoma 1961 in 1991 je bila demografska situacija po posamičnih občinah na območju Slovenske Istre sledeča: Mestna občina Koper (79.5 % Slovencev, 8.7 % Hrvatov, 2.1 % Italijanov, 3.2 % Srbov in 1.0 % Bošnjakov), Občina Izola (75.2 % Slovencev, 11.9 % Hrvatov, 4.2 % Italijanov, 2.6 % Srbov in 1.0 % Bošnjakov), Občina Piran (68.7 % Slovencev, 13.1 % Hrvatov, 8.2 % Italijanov, 2.4 % Srbov in 0.7 % Bošnjakov). Ostale etnične skupine, živeče na proučevanem teritoriju, so posamično prisotne z manj kot 1.0 % (Statistični urad RS).
6. Ob sklenitvi zakonske zveze na območju Republike Slovenije morata bodoča zakonca sicer izpolniti formular, ki med drugim vključuje tudi opcijo narodne pripadnosti, vendar dejanska narodnostna samoopredelitev ni obvezna. Posledica tega je nizko število narodnostno opredeljenih (še posebej znotraj narodnostnih skupin imigrantov), kar onemogoča kakršnokoli navajanje statistik oz. napovedovanje incidence/trendov sklepanja etnično mešanih zakonov.
7. Za potrebe konkretne študije je bila izvenzakonska skupnost etnično mešanih partnerjev izenačena z zakonsko; uporaba termina "etnično mešana zakonska zveza" za namene študije torej pomensko vedno vključuje tudi vse tiste etnično mešane pare, ki živijo v izvenzakonski skupnosti.
8. Anketiranje in pogovori so bili opravljeni s posamezniki v primerih, ko drugi zakonski partner pri anketiranju/intervjuju ni želel sodelovati.
9. Z namenom ugotavljanja vpliva narodne pripadnosti na prejete odgovore sem uporabila različne vrste kategorizacij. Skupine so bile formirane na podlagi njihove številčne zastopanosti, v skupini "drugi" pa so bili zbrani pripadniki tistih narodov, ki jih poleg nizke številčne zastopanosti družijo še relativno visoka geografska in socialna razdalja v odnosu do slovenske etnije. Skupino "drugih" tako tvorijo Makedonci, Albanci, Bošnjaki in Črnogorci. Posamične enote raziskave (anketiranci) so bili razvrščeni v posamične skupine oz. kategorije

- po principu težnje, da so si enote znotraj skupine kar najbolj podobne, istočasno pa skupine med seboj kar najbolj različne (Ferligoj 1989. V: Knežević Hočevar 1999: 125).
10. V raziskavi (Sedmak 2001a) so bila izpostavljena sledeča problemska področja: izkušnje prihoda priseljenega partnerja v Slovenijo, obdobje maritalne selekcije, poroke in formiranja družine, pomen in odziv družine in širšega družbenega okolja, medpartnerska in družinska komunikacija, avtopercepcija narodne pripadnosti in zakonskega življenja (stopnja zadovoljstva), položaj otrok kot potomcev etnično mešanih staršev, vpliv družbeno-politične klime in drugih eksternih dejavnikov; v pričujočem članku pa so predstavljena predvsem vprašanja, povezana z medkulturnimi razlikami in (avto)percepcije le-teh.
 11. Kot posebno relevantno področje medpartnerskih in medkulturnih nesoglasij se kažejo pričakovanja, ki se nanašajo na spolne vloge (Ibrahim in Schoeder 1990; Immamura 1990). Znotraj konkretnega družbenega konteksta so namreč ženskam in moškim tradicionalno dodeljene komplementarne spolne vloge. Moški/ženske, socializirani v istem kulturnem okolju, si tako delijo skupen model percepcije in razumevanja vlog, ki so posamezniku dodeljene glede na spol. Ta relativno neproblematična in samoumevna "spolna komplementarnost" pa ni nujno prisotna v medkulturnih zvezah prav zato, ker sta bila partnerja socializirana v različnih kulturah s potencialno zelo različnimi opredelitvami spolnih vlog. V družbah, v katerih prihaja do redefinicije tradicionalne in komplementarne percepcije spolnih vlog, pa podobna konfliktna stanja zasledimo tudi pri kulturno/etnično homogamnih partnerstvih. Kot relevanten se v tem okviru kaže tudi vpliv konkretnega okolja, ki navadno potrjuje spolno distinkcijo enega od partnerjev (Refsing 1998). Cilj in razrešitev konfliktna situacije, izvirajoče iz različne percepcije spolnih in družinskih vlog, pa se lahko doseže z redefinicijo te komplementarnosti in vzpostavitvijo "nove komplementarnosti vlog".

Literatura

- Augustin, Barbara (1989): *Marriage across frontiers*. Bristol, Great Britain: WBC Print Ltd.
- Barron, Milton L. (1946): *People Who Intermarry*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Barth, Fredrik (1996): *Ethnic Groups and Boundaries*. V J. Hutchinson, A. D. Smith (ur.): *Ethnicity: 75-82*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas (1988): *Družbena konstrukcija realnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- van der Berghe, Pierre L. (1996): *Does Race Matter?*. V J. Hutchinson, A. D. Smith (ur.): *Ethnicity: 57-63*. Oxford: Oxford University Press.
- Bertaux, Daniel (1981): *Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences*. Beverly Hills: Sage.
- Breger, Rosemary, Hill, Rosanna (1998): *Introducing Mixed Marriages*. V R. Breger, R. Hill (ur.): *Cross-Cultural Marriage: 1-32*. Oxford: Oxford University Press.
- Darovec, Darko (1992): *Pregled zgodovine Istre*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Primorske novice.
- Denzin, Norman K., Lincoln, Yvonna S. (1998): *Strategies of Qualitative Inquiry*. California, London, New Delhi: SAGE Publications.
- DiMaggio, Paul, Mohr, John (1985): *Cultural Capital, Educational Attainment, and Marital Selection*. *American Journal of Sociology*, 90, 1231–1261.
- Donnan, Hastings (1990): *Mixed Marriage in Comparative Perspective. Gender and Power in Northern Ireland and Pakistan*. *Journal of Comparative Family Studies. Special Issue: Intermarriage*, 21, 2: 207–225.

- Drachsler, Julius (1921): *Intermarriage in New York City*. New York: Faculty of Political Science of Columbia University.
- Elias, Norbert, Scotson, John (1994): *The Established and the Outsider*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Ethnicity and Nationalism – Anthropological Perspectives*. London, Chicago: Pluto Press.
- Esser, Hubert (1986): Social Context and Inter-ethnic Relations: the Case of Migrant Workers in West German Urban Areas. *European Sociological Review*, 2, 1: 30–51.
- Fox, Robin (1967): *Kinskip and Marriage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gordon, Albert I. (1964): *Intermarriage: Interfaith, Interracial, Interethnic*. Boston: Beacon Press.
- Hollingshead, August B. (1950): Cultural Factors in the Selection of Marriage Mates. *American Sociological Review*, 15, 619–627.
- Hutter, Mark (1990): Introduction. *Journal of Comparative Family Studies. Special Issue: Intermarriage*, 21, 2: 143–150.
- Ibrahim, Farah A., Schroeder, David G. (1990): Cross-Cultural Couples Counseling: A Developmental, Psychoeducational Intervention. *Journal of Comparative Family Studies. Special Issue: Intermarriage*, 21, 2: 193–205.
- Imamura, Anne E. (1990): Strangers in a Strange Land: Coping with Marginality in International Marriage. *Journal of Comparative Family Studies. Special Issue: Intermarriage*, 21, 2: 171–191.
- Jansen, Clifford (1982): Inter-Ethnic Marriages. *International Journal of Comparative Sociology*, 23, 3–4: 225–235.
- Jenkins, Richard (1997): *Rethinking Ethnicity, Arguments and Explorations*. London, California, New Delhi: SAGE Publications.
- Kandido-Jakšić, Maja (1999): Ethnically-Mixed Marriages and Social Distance Towards Members of Some Ex-Yugoslav Nations. *Sociologija*, 16, 2: 102–122.
- Kennedy Reeves, Ruby Jo (1952): Single or Triple Melting Pot? Intermarriage in New Haven 1870–1950. *American Journal of Sociology*, 58, 56–59.
- Kingsley, Davis (1941): Intermarriage in caste societies. *American Anthropologist* 43, 376–395.
- Knežević Hočevar, Duška (1999): *Družbena razmejevanja v dolini zgornje Kolpe*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Lee, Sharon M., Yamanaka, Keiko (1990): Patterns of Asian American Intermarriage and Marital Assimilation. *Journal of Comparative Family Studies. Special Issue: Intermarriage*, 21, 2: 287–305.
- Levi-Strauss, Claude (1969): *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press.
- Merton, Robert K. (1941): Intermarriage and the Social Structure. *Fact and Theory. Psychiatry*, 4, 361–374.
- Milić, Antica et al. (1981): *Domaćinstvo, porodica i brak u Jugoslaviji* Beograd. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Morse, J. M. (1998): *Designing Funded Qualitative Research*. V N. K. Denzin, Y. S. Lincoln (ur.): *Strategies of Qualitative Inquiry*: 56–85. California, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Muhsam, Helmut (1990): Social Distance and Asymmetry in Intermarriage Patterns. *Journal of Comparative Family Studies*, 21, 3: 307–324.

- Pagnini, L. Deanna, Morgan, S. Philip (1990): Intermarriage and Social Distance among U. S. Immigrants at the Turn of the Century". *American Journal of Sociology*, 96, 2: 405–432.
- Park, Robert (1950): *The Collected Papers of Robert Ezra Park*. New York: Free Press.
- Parkman, Margaret A., Sawyer, Jack (1967): Dimensions of Ethnic Intermarriage in Hawaii. *American Sociological Review*, 32, 4: 593–607.
- Petrović, Ruža (1986): Ethnically Mixed Marriages in Yugoslavia. *Sociologia: Journal of Sociology, Social Psychology and Social Anthropology - Special Issue Prepared for X. World Congress of Sociology, New Delhi, 18 – 23th August, 1986, Beograd*, 229–239.
- Refsing, Kirsten (1998): Gender Identity and Gender Role Patterns in Cross-Cultural Marriages. The Japanese-Danish Case. V R. Breger, R. Hill (ur.): *Cross-Cultural Marriage: 193-208*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Robinson, Vaughan (1980): Patterns of South Asian ethnic exogamy and endogamy in Britain. *Ethnic and Racial Studies*, 3, 4: 427-443.
- Romano, Dugan (1988): *Intercultural Marriage: Promises & Pitfalls*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Schutz, Albert. (1987): Tujec. Socialnopsihološki esej. *Nova revija*, 6, 65-66:1620–1628.
- Sedmak, Mateja (2001a): Narodnostno mešane zakonske zveze kot oblika interpersonalnega kulturnega soočanja. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Sedmak, Mateja (2001b): Avto/biografski pristop k proučevanju etnično mešanih zakonskih zvez. *Socialno delo*, 40, 2-4: 181-190.
- Susič, Emidio (1977): *Mešani zakoni*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Štrukelj, Inka (1986): Mešani zakoni – sociološke in socialno-psihološke razsežnosti narodne eksogamije in jezikovne heterogamije. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Inštitut za sociologijo.
- Waldren, Jackie (1998): Crossing Over. Mixing, Matching and Marriage in Mallorca. V R. Breger, R. Hill (ur.): *Cross-Cultural Marriage: 33-48*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Winch, Robert F. (1958): *Mate-Selection – A Study of Complementary Needs*. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Winch, Robert F. (1964): Mate-Selections and the Field of Eligibles. *Modern Family*, 315–356.

Avtoričin naslov:

dr. Mateja SEDMAK

Znanstvena sodelavka v

Znanstveno-raziskovalnem središču Republike Slovenije Koper

Garibaldijeva 18, 6000 Koper

Tel: ++386 5 612 60 00

Fax: ++386 5 627 13 21

e-mail: mateja.sedmak@zrs-kp.si

*Rokopis prejet februarja 2002, revidirana verzija,
dokončno sprejeta za objavo, aprila 2002.*

*Po mnenju uredništva je članek uvrščen v kategorijo: izvorni znanstveni članek
(s pretežno kvalitativno argumentacijo).*